BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING O‘QISH SAVODXONLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Navoiy davlat universiteti Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim fakulteti Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 2- bosqich talabasi Sayfulloyeva Mo‘mina

Annotatsiya (o‘zbek tilida)

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini rivojlantirishning pedagogik asoslari, samarali metodlari hamda zamonaviy ta’lim texnologiyalarining o‘rni tahlil qilinadi. O‘qish savodxonligini oshirishda kitobxonlik muhiti, interfaol metodlar va individual yondashuvning ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: o‘qish savodxonligi, boshlang‘ich ta’lim, kitobxonlik, interfaol metodlar, pedagogika, nutq rivoji

Annotation (in English)

This article analyzes the pedagogical foundations, effective methods, and the role of modern educational technologies in improving reading literacy among primary school students. The importance of a reading environment, interactive methods, and individualized approaches is highlighted.

Keywords: reading literacy, primary education, reading culture, interactive methods, pedagogy, speech development

Аннотация (на русском языке)

В статье рассматриваются педагогические основы, эффективные методы и роль современных образовательных технологий в повышении читательской грамотности учащихся начальных классов. Освещается значение читательской среды, интерактивных методов и индивидуального подхода.

Ключевые слова: читательская грамотность, начальное образование, культура чтения, интерактивные методы, педагогика, развитие речи

Mamlakatimiz taraqqiyoti har tomonlama barkamol insonlar shaxsini shakllantirish masalasi bilan bog'liq. Buning uchun esa avvalo ularning ongida yangicha dunyoqarashini, mustaqil tafakkumi hamda ahloqiy fazilatlarni yuksak darajada

shakllantirish vazifasini zimmasiga olgan pedagoglar tayyorgarligiga alohida e'tibor qaratish lozim. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "Vana bir muammoni hal etish o'ta muhim hisoblanadi: bu pedagoglar va professoro'qituvchilar tarkibining professional darajasi, ularning maxsus 4 bilimlaridir. Bu borada ta'lim olish, ma'naviy ma'rifiy kamolot masalalari va haqiqiy qadriyatlarini shakllantirish jarayonlariga faol ko'mak beradigan muhitni yaratish zarur" deb aytgan fikrlari muammoning dolzarbligini asoslaydi.

O'quv faoliyati boshlang'ich sinf o'quvchisi uchun nafaqat bilish jarayonlarining yuqori bosqichda shakllanishi, balki shass xususiyatlarini shakllantirish uchun ham imkoniyat yaratadi.

Boshlang‘ich ta’lim bosqichi o‘quvchilarning o‘qish, tushunish va fikrlash ko‘nikmalari shakllanadigan eng muhim davrdir. O‘qish savodxonligi nafaqat matnni o‘qish, balki mazmunini anglash, tahlil qilish, xulosa chiqarish va amaliyotda qo‘llash qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. Shu sababli boshlang‘ich sinfda o‘qish savodxonligini rivojlantirish ta’lim sifatini oshirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarning mustaqil o‘qish madaniyatini shakllantirish, ularning kitobga qiziqishini oshirish va matn bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish dolzarb vazifadir.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini oshirish bir necha samarali yo‘llar orqali amalga oshiriladi.

Birinchidan, muntazam kitobxonlik muhitini yaratish. Sinf kutubxonasi, oilaviy mutolaa va yoshga mos badiiy adabiyotlar o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Ikkinchidan, interfaol metodlardan foydalanish. “Insert”, “Klaster”, “Aqliy hujum”, savol-javob va rolli o‘yinlar orqali matn mazmunini chuqur anglash ko‘nikmalari rivojlantiriladi.

Uchinchidan, ifodali o‘qish va qayta hikoyalash. Bu usullar o‘quvchilarning nutqi, lug‘at boyligi va tafakkurini rivojlantiradi.

To‘rtinchidan, individual yondashuv. Har bir bolaning o‘qish sur’ati va qobiliyatini hisobga olgan holda topshiriqlar berish samaradorlikni oshiradi.

Beshinchidan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish. Elektron kitoblar, audio ertaklar va ta’limiy platformalar o‘quvchilarning o‘qish jarayonini yanada qiziqarli qiladi.

Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikda uy sharoitida kitob o‘qish odatini shakllantirish ham muhimdir.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini oshirish uchun matnni tahlil qilish, mazmunni anglash, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirish lozim. Bunga qiziqarli matnlar bilan ishlash, innovatsion usullar, rolli o‘yinlar, ta’limiy o‘yinlar va oila-maktab hamkorligi orqali erishiladi.Asosiy yo‘llar va samarali metodlar:Matn tahlili va tushunishni rivojlantirish: O‘quvchilarga matnni shunchaki o‘qish emas, balki uning g‘oyasini tushunish, qahramonlarni tahlil qilish va savollarga javob berishni o‘rgatish.Innovatsion va interfaol metodlar: "Klaster", "Sinkveyn", "Bumerang" kabi metodlar va axborot texnologiyalaridan foydalanib, darsni qiziqarli tashkil etish.Kognitiv strategiyalar: O‘qish jarayonini rejalashtirish, o‘z-o‘zini nazorat qilish va tushunishni baholash orqali mustaqil fikrlashni shakllantirish.Darsdan tashqari mashg‘ulotlar: Ertaklarni sahnalashtirish, qiziqarli kitoblar o‘qish va ijodiy sharhlar yozish.Oila va maktab hamkorligi: Ota-onalarni farzandining mutolaasiga jalb qilish, uyda o‘qish muhitini yaratish va kutubxonalardan unumli foydalanish.

Boshlang‘ich sinfda o‘quv faoliyati jarayonida o‘quvchi shaxsining rivojlanishi davometadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchisining ta’limdagi yutug‘i uning keyingi psixik rivoji va

shaxsining shakllanishida to‘liq ijobiy asos bo‘ladi. Buning natijasida o‘quvchining o‘zidan o‘zi

oilasi, o‘qiyotgan sinfi, do‘stlari va boshqa guruhlardagi o‘z o‘rnini anglayotganini ko‘rish

mumkin.Birinchi sinf o‘quvchisida o‘qish jarayonining dastlabki natijalari uning boshqamateriallarni egallash sari boshlaydi. O‘quvchining o‘qish jarayonidagi birinchi mehnat unumi xursandlik, sevinish va amaliy (zavqlanish) his-tuyg‘usini paydo qiladi. Ba’zi o‘quvchilar u yoki
bu ob’yektni, matnni bir necha bor o‘qishni ham yoqtiradilar. O‘qish jarayoniga ko‘ra intilish,
moyillik keyinchalik narsaning mohiyatiga qiziqishni paydo qilib qolmay, balki bilim olish
ehtiyojini ham tug‘diradi, unda o‘qishga bo‘lgan motivlarini tarkib toptiradi.O'qishni Sevdirish1.O‘quvchilarni kitob o‘qishga jalb etish. Savodxonlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Buning uchun quyidagilarni amalgaoshirish mumkin:Rivoyatlar va Hikoyatlar:Bolalar uchun juda qiziqarli bo‘lgan, yoshlariga mos hikoyalarva rivoyatlar o‘qish ularda kitobga bo‘lgan qiziqishni yaxshi uyg‘otadi.Kitob Ko‘rgazmalari:Sinfda doimiy ravishda kitob ko‘rgazmalari tashkil qilish orqalio‘quvchilarda kitob o‘qishga bo‘lgan qiziqish ortadi.2.O'qitishning Interaktiv UsullariInteraktiv o‘qitish usullari o‘quvchilarning ishtirokini ta'minlaydi va savodxonliknioshirishga ko’mak beradi.O‘yinlar orqali o‘rganish:Savodxonlikni oshirish uchun mo‘ljallangan ta'limiy o‘yinlarbolalarga o‘qishni va yozishni qiziqarli tarzda o‘rganishga imkon beradi.Interaktiv doskalar va
texnologiyalar: Elektron doskalar va boshqatexnologiyalarni qo‘llash orqali o‘quvchilarni dars
jarayoniga faol jalb qilish mumkin.3.Individual YondashuvHar bir o‘quvchining o‘ziga xos xususiyatlari va o‘rganish sur'atlari bor. Shuning uchuno‘quvchilarga individual yondashuv savodxonlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega:Diagnostik testlar: O‘quvchilarning savodxonlik darajasini aniqlash uchun muntazam ravishda diagnostik

testlar o‘tkazish. Bu orqali o‘quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash mumkin.Shaxsiy rivojlanish rejalari: Har bir o‘quvchi uchun individual rivojlanish rejalarini ishlab chiqish va
amalga oshirish.4. Yozuv Mashg‘ulotlari. Yozuv mashg‘ulotlari savodxonlikni oshirishda asosiyomillardan biridir: Erkin yozuv mashg‘ulotlari: O‘quvchilarga mavzu bo‘yicha erkin yozish
vazifalarini berish. Bu orqali ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi. Maktub va kundalik
yozish: O‘quvchilarni doimiy ravishda maktub yoki kundalik yozishga o‘rgatish orqali ularning
yozuv ko‘nikmalarini mustahkamlash.5. Ota-Onalar bilan Hamkorlik
Ota-onalar bilan mustahkam hamkorlik savodxonlikni oshirishda katta ahamiyatga ega.
Ota-onalar uchun treninglar.
Ota-onalarni savodxonlikni oshirish usullari bo‘yicha muntazam ravishda o‘qitish.
Uyga vazifalar va nazorat:
O‘quvchilarning uyda bajaradigan vazifalari ota-onalar tomonidan nazorat qilinishi vaularga yordam berilishi kerak.Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning savodxonligini oshirish ko‘p jihatdan tizimli vakompleks yondashuvni talab qiladi. Ta'lim jarayonida o‘qituvchilar, ota-onalar va boshqa barcha
ishtirokchilar o‘zaro hamkorlikda ishlashi zarur. O‘quvchilarga bilim olish jarayonini qiziqarli va foydali qilish orqali savodxonlik darajasini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini oshirish ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib, u o‘quvchilarning keyingi bilim olish jarayoniga mustahkam zamin yaratadi. O‘qish savodxonligi shakllangan o‘quvchi nafaqat matnni to‘g‘ri o‘qiydi, balki uning mazmunini

anglaydi, tahlil qiladi, mustaqil fikr yuritadi va olgan bilimlarini hayotda qo‘llay oladi.

Bu jarayonda o‘qituvchining pedagogik mahorati, darslarning qiziqarli tashkil etilishi, zamonaviy metodlardan foydalanish va individual yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, kitobxonlik muhitini yaratish, o‘quvchilarni badiiy adabiyotga jalb qilish hamda oilada mutolaa madaniyatini shakllantirish o‘qish savodxonligini rivojlantirishda katta rol o‘ynaydi.

Zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar orqali o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini yanada oshirish mumkin. Shu bilan birga, ota-ona va maktab hamkorligi bu jarayonning samaradorligini kuchaytiradi.

Natijada, o‘qish savodxonligi yuqori bo‘lgan o‘quvchilar intellektual salohiyatli, mustaqil fikrlovchi va raqobatbardosh shaxslar sifatida shakllanadi. Demak, boshlang‘ich ta’limda o‘qish savodxonligini rivojlantirish barkamol avlod tarbiyasining muhim omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Shavkat Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.

2.Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.

3.Jan Amos Komenskiy. Buyuk didaktika. – Toshkent: O‘qituvchi, 1975.

4.Lev Vygotsky. Tafakkur va nutq. – Moskva: Pedagogika, 1982.

5.Konstantin Ushinskiy. Inson – tarbiya predmeti sifatida. – Toshkent: O‘qituvchi, 1988.

6.O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Boshlang‘ich ta’lim davlat ta’lim standarti. – Toshkent, 2023.